
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2012 (год. XXI), ISSN 0861–7902

ПОГЛЕД КЪМ ЕСТЕТИКАТА НА СЛОВOTO В ХУДОЖЕСТВЕННОТО ПРОСТРАНСТВО

AN AESTHETIC PERSPECTIVE ON SPEECH IN THE WORLD OF FICTION

Руси Русев. *Словото – начин на живот.* Русе: Лени Ан, 2011. 277 с.

Сборникът статии „Словото – начин на живот“ е книга, от която лингвистичната общност имаше потребност. Тук се срещат лингвокултурологията и семиотиката, психолингвистиката и стилистиката, поетичното и научното мислене в своето единство. Казано по друг начин, Руси Русев предлага на нашето внимание задълбочено проучване от областта на литературната лингвистика. Нещо повече: авторът очертава сериозен кръг от проблеми, прилагайки съвременни процедури на описание, чрез което отговаря на актуалната лингвистична методология.

Условното обособяване на предлагания материал в седем раздела е подчинено на присъщата на Русев прецизност и последователност. Статията „Особености на лексикалната номинация в художествената проза“ неслучайно е изведена в началото на сборника. Разбирането, че лексикалната номинация в белетристичния текст е особен, функционално усложнен тип речева номинация, дава основание на автора да я определи като „лексикална художествено-естетическа номинация“. И терминът, и неговото дефиниране са лингвистически убедителни и в този смисъл – отправна точка за проучванията в тази област. Логически последователни от цитираното определение са анализите за художествено-естетическата

функция на художественото слово, която „активира личностното общуване между автора, текста и читателя”, но не се припокрива със стилистичната функция, както и терминологичното уточнение на типовете лексикална художествено-естетическа номинация, убедително мотивирани като „репродуцираща” и „продуцираща”. Наблюденията върху номинацията, образния строеж и художествената идея на Елин-Пелиновия разказ „Започването на един ден” и факторите на повторната продуцираща номинация на персонажите посредством собствени имена в романите на Д. Димов са доказателство, че образно-естетическата трансформация на словото се осъществява в хода на протичането на литературната комуникация.

Върху материал с различна жанрова специфика Русев разработва редица актуални въпроси с лингвистичен, лингвокултурологичен, психолингвистичен, етнокултурен и етнолингвистичен характер. Като подлага на лингвоестетически анализ личното име *Марин*, герой от Йовковия разказ „Постолови воденици”, авторът описва пътищата, по които езиковите единици от общонародния език се преобразуват в художествени изразни средства, разнищва образната система в няколко разказа на Елин Пелин и прави удивителни аналогии с мотиви от Светото писание, като дава посока за верско-митични и религиозно-езически интерпретации на текстове от класическата българска литература. Не може да не се отбележи творческият усет на автора към формулиране на нестандартни жанрове: „фейлетони в стихове” е според него Алеко-Константиновата „Проза в стихове”.

За наблюдателен изследовател, какъвто е Руси Русев, обект на (не)лингвистични разсъждения се оказва и мнението на един испански хомосексуалист за българската ракия. Културологичният концепт **ракия**, структуриран въз основа на отечествени литературни творби на Чудомир, Елин Пелин и Г. Данаилов и съпоставен с мнението на носител на небългарски манталитет, той представя образната семантика на концепта, в която се включват конотативните признаци „нецивилизованост”, „вулгарност”, „смъртна заплаха за човешкия живот”, и иронично заключава: „пътят на България към Европа не минава през леглата на испанските хомосексуалисти”...

Като че ли с най-голяма научна многопосочност е описана психопоестиката на разказа „Вълкът” от Ем. Станев. След уточнението, че психопоестиката се разбира като психолингвистика на художествената реч изобщо, авторът подлага на анализ едни от най-значимите за лингвopsихологията въпроси – естетика на текстопораждането и интерпретация на личностните смисли. Пораждането на текста, представено в схема от шест йерархично зависими „стъпки” (с. 117–118) и последвано от образно-семантично сканиране на смисловите компоненти в отделните микротекстове, уникалността на Станевия авторски почерк, открита в иносказателната текстова номинация, са базата за следното заключение: *вписването на художествения текст във взаимодействието между автор и читател осигурява едновременно му функциониране като продукт и обект на естетическа мисловна дейност, извършвана от езикови личности с различни лингвокултурологични тезауруси, едната от които поражда и обективира чрез словото личностни смисли, а другата ги открива и назовава* (135).

Семиотичните особености на *философската миниатюра* – логическо предициране, сентенционалност и контрапунктност – са анализирани по материали от „Животът – огледална авантюра” на П. Петров; лингвоестетическите параметри и ценностната актуализация на дълбинния смисъл на художествения текст, както и възможностите за индивидуално-авторската интерпретация на религиозни мотиви са изведени след прецизни научни проучвания на няколко „Стихотворения в проза” от Ст. Гечев. Описанието на семантичната структура на есеистичния текст е личният принос на Русев в изследванията на многожанровото творчество на Н. Хайтов.

От още една област на познанието е изкушен авторът на „Словото – начин на живот” – етнокултурата. Обединяваща отношението на жителите на с. Бъзовец, Русенско, към хляба като реалия от тяхното патриархално всекидневие и на арменците към хлебното зърно би могла да бъде пословицата „Никой не е по-голям от хляба”. А различното – ето как е дефинирано в книгата „Хлебоструй – арменски притчи за хляба, човека и земята”, която авторът сам определя за източник, от който черпи разсъжденията си: *Арменецът си остава арменец в цял свят благодарение на азбуката си, която*

е житото на духовния му хляб. Етнопсихолингвистична насоченост има експерименталното изследване „Експресивно-образното назоваване на лица посредством зооними и обучението по български език на чуждестранни студенти”, осъществено чрез анкетиране на 35 студенти, изучаващи български език като чужд. Констатацията за ролята на човешкия фактор в изграждането както на езиковата, така и на когнитивната картина на света е безспорна, тъй като и въпросите към обучаваните, и техните отговори са професионално обработени.

С присъщата си научна толерантност и прецизност подхожда Руси Русев към „Определението на думата”. Като отчита нейно двойствено битие – виртуално (езиково) и актуално (средство за номинация в речта), той приема, че, този *устойчив звуков или графичен комплекс, разпознаван от носителите на даден език като прост номинативен знак...*, съчетава в себе си два основни типа знание – неезиково и езиково. Актуалният научен подход при определението на дума се мултиплицира и в идеята за непознат в българската лексикографска практика речник на автор, *който да отрази концептосферата на даден художник на словото.* Препоръката е да се започне с цялостен лингвокултурологичен анализ, в резултат на който ще се обособят художествените концепти, определящи интенционалния хоризонт на автора, например „Лъжа”, „Добро”, „Живог”, „Грях”, „Пространство”, „Природа” и мн. др. За поддръжниците за този тип речник Русев обръща внимание и на някои по-обща проблеми при лексикографската обработка на художествените концепти.

Дело на Руси Русев е непознатият за българската езиковедска наука експеримент, целящ анализ на **асоциативно-вербалното отражение на кирилицата в езиковото съзнание на българина.** Психо- и лингвокултурологичното изследване на кирилицата в съвременния и вид, заложено във формулировката на задачите и ограничено в рамките на 15 минути, и най-вече компетентната лингвистична обработка доказват, че *всяка буква функционира като знак, който активира вербалната памет, а вербалните реакции дават представа за отношението на носителите на езика към живота и света на вещите, към самите себе си и другите, за*

особеното положение, което човекът заема на Земята и във Вселената.

Убедена съм, че именно това е пътят за разкриване особеностите на езиковото съзнание на българите. Споделям неговото мнение, че подобни изследвания ще разширят и задълбочат характеристиката на менталния лексикон, който е средство за достъп до единната информационна база на българската езикова личност, до концептосферата на нейния речников запас.

Сборникът статии на Руси Русев представя автора като изследовател с разностранни интереси. Оригиначните идеи, актуалният научен подход към широк кръг лингвистични въпроси, прецизните анализи, обобщения и изводи гарантират интерес от страна на всички, ангажирани с модерната наука за езика.

Любка Стоичкова